

ORUÇ REİS. ORUÇ RA İS (1474? ~- 1518),

Cezayi r 'de türk h â k i m i y e t i n i n ilk

k u r u e u s u v e m e ş h u r türk d e n i z c i s i d i r.

En eski türk kaynakları kendisini Oruç Reis ve Oruç

Bey olarak tesmiye ederlerse de, yaşadığı devirden

itibaren, şöhret kazandığı geniş Akdeniz bölgesinde

Baba Oruç adı ile de tanınmış, Hıristiyan yazarların bu

kelimedен bozma olarak yahut da „ki2il sakallı" mânasına

gelen ve daha sonra kardeşi Hayreddin Paşa (Hızır

} 'ya alem olan [bk. mad. BARBAROS HAYREDDİN

PAŞA] B a r b a r o s leksbı ile adlandırmaları yaygın

bir hâle gelmiştir ; arap-ça kaynaklarda adı 'Aruc

okunabilecek bir şekilde tesbit edilmiştir.

Oruç Reis'in menşe'i, hayatı ve ieraâtı hakkında en

eski ve güvenilir kaynak, eserinin bir yerinde kendisini

Murâdî diye tanıtan biri veya diğer bir görüşe göre,

Barbaros 'un kıyı kaptanlarından Sinan Çavuş (Sinan

Reis) tarafından yazılan. Kanunî Sultan Süleyman 'm

arzusu üzerine, bizzat Barbaros Hayreddin Paşa 'mn

anlattığı veya imlâ ettirdiği *Gazavât-ı Hayred-din Paşa*

adb eser olup, Kâtib Çelebi 'nin bu hâdiselerden bir asır

sonra te'lif ve sâdece türk deniz hareketleri ve

savaşlarına tahsis ettiği *Tuhfat al-kibâr fi asfâr al-bihör*

'dan başlayarak, sonraki bütün tarihçilere ve tarihlere

me'-haz olmuştur.

Babası Vardar-Yenicesi 'nden olup, Midilli 'nin

fethinde (1463) gönüllü yazılarak, burada kalan Yâkub

Ağa adında „Diiâver yiğit... ve aslında dahi sipâhî-zâde

... gayet bahadırılıkla meşhur" biri idi (bk. *Gazavât-ı*

Hayreddin Paşa Üniv. kütüp., nr. TY 2639, var. 5).

Barbaros-larm menâkıbini destan tarzında anlatan diğer

bir yazmada da bildirildiği gibi (Necib Asım, *Gazavât-ı*

Hayreddin Paşa. T OEM, sene 1, s. 235), Kâtib Çelebi

de Eee-Ovası 'ndan (Çanakkale vilâyetinde bir kaza) olduğunu yazmaktadır {*Tuhfat al-kibâr...* istanbul, 1329, s. 25, bk, bir de Mehmed Şiikrî, *Esfâr-ı hahri-yei osmâniye*, istanbul, J 306, s. 36). Bunların yanında, Oruç Reis 'in bir rum veya arnavut mühendisi ve hattâ sieilyalı olduğu veya bir şövalye ve asilzade bulunduğu bakımda garp

kaynaklarında hiç bir aslı ve esâsı olmayan uy« durma bir menşe'e bağlandığı görülmektedir.

Yâkub Ağa 'nin Midilli 'de nikâh ile aldığı bir rum kızından doğan dört oğlu içinde, Oruç, Is hak 'tan sonra ikinci olup, Hızır (Barbaros Hayreddin Paşa}'tn büyük kardeşi idi. Daha gençliğinden itibaren, reisliğe heves ile bir tekne yaptırarak, ticârete başladı. Diğer iki kardeşi Hızır ve İlyas da bu yolda hareket ediyorlardı.

Oruç Reis deniz seferlerinin bir def-' asında, İlyas ile birlikte, Trablusşam 'a doğru giderken, ansızın Rodos şövalyelerine âit gemilere rastgeldiler; aralarında vuku bulan bir çarpışmada İlyas şehid ve Oruç da gemisi iie beraber Saint-Jean şövalyelerine esir oldu. Ba-yezid 11. devri ortalarında cereyan etmesi muhtemel bulunan bu vak'a, her tarafta olduğu gibi, Midilli 'de de duyulmuş ve Hızır Reis 'i çok üzmüş idi. Hızır 'm ağabeyini kurtarmak maksadı ile, Bodrum 'a geldiği ve buradan da tanıdığı bir rum tüeanna, 28.000 akçe vererek, Rodos 'a gönderdiği sırada. Oruç da bu teşebbüsten haberdar ve ümitlenmiş olarak, Rodos 'ta zaman-zaman görüşüp, yardımını gördüğü Santurlu-oğlu adsnda bir ahbabı vâsıtası ile, kurtuluş çârelerini aramağa ve bunu te'mine çalışıyordu. Aralarında kararlaştırılan plana göre, Oruç 'un sahibi bulunan kaptan ve diğer kaptanlar ile birlikte, Santurlu-oğlu 'nun da hazır bulanaeağı bir toplantı sırasında, Oruç toplantı mahalli önünden

gececek ve bu esnada da Santurlu-oğlu Oruç 'u göstererek, efendisi olan şövalye kaptandan bu esiri satın almak istediğini bildirecekti. Filhakika bu mülakat tytn edildiği günde yapılmış ve Santurlu-oğlu da efendisinden Oruç 'u, pazarlık suretiyle, 800 altına satm almış idi. Fakat aynı zamanda bu gibi işler ile vazifeli Rodos taki deniz kumandanı, 10.000 altın vermeğe muktedir bir türk reisinin bu kadar az bir fiyat ile satılmasına muvafakat etmeyeceğini bildirdi. Bu eiişveriş ve kurtulma planı suya düştü ve bundan sonra Oruç Reis 'in esaret hayatı daha ağır şartlar ile geçmeğe başladı; ayağma zincir halka geçirilerek, zindana atıldı. Bir defa. Oruç bizzat kumandan ile konuşarak, durumunun hafifletilmesine çalıştı ise de, onu ikna muvaffak olamadı ve bu konuşmadan da, Barbaros Hayreddin tarafından kendisinin kurtarılması için Rodos 'a gönderilen rum tacirin ihanetine mruz kaldığını anladı. Oruç Reis "in zindandan alınarak, bir gemide küreğe konulması, diğer şövalye reislerinin ilgili kumandan nezdinde teşebbüsleri, ona: — „Bu esirlik ahvâli bugün Oruç Reis 'e ise, yarın bizedir ; deryada gezen adamın başına çok ahvl geleğen olur" — demek suretiyle. Oruç 'un lehinde bulunmaları üzerine, vuku buldu ; tafsilât

taS ORUÇ REIS.

için bk. *Gazavl-ı Hagreddin Paşa*, Üniv. k-tp. var. 9 v.dd. }.

Bu sıralarda şehzade Korkut sancak beyi olarak Antalya 'da oturmakta ve her sene loo esiri, fidiye-i necat vermek suretiyle, Rodos şövalyelerinden kurtarmak itiyadında idi. Tam bu esnada, yine bir sene başı (ki şehzade Korkut'un Antalya sancak beyliği 1502 'den itibaren başladığına göre bunu 1505—1509 seneleri

arasında kabul edebiliriz) kapııcı-başısmı göndermiş ve Rodos 'tan 100 esiri serbest bıraktırmış idi. Şehzade tarafından kurtarılan bu esirleri, kendi gemileri ile, bir ücret almayarak getirip, Anadolu sahillerine çıkarmak âdetleri olan şövalye tarîkati, bunlardan bir kısmını Oruç Reis 'in kürek mahkûmu olduğu-u kalyona koymuş ve bu gemi ile Antalya eivârında ıssız bir yere bırakılmak üzere, yola çıkarmışlardı. Yolda kalyon kaptanı ve diğer şövalye reisleri ile her dilde ve bilhassa çok iyi bildiği rumcayı tatlı-tatlı konuşan, bu arada kendisini onlara da sevdiren Oruç Reis 'e, bir aralık, hıristiyan dinine girmesi teklif edilmiş ona: — „Ey türk, sen bir güzel sözlü kişisin, bahusus bizim lisanımızı âlâ bilürsün, müslümanhktan ne buldun, gel bizim dinimize gir, içimizde sen de adı-sanı belli bir adam olursun" — demişler ise de, o bunu şiddetle reddetmiş, bu mevzuda onlar ile münâkaşaya girmekten çekinmemiş ve nihayet tâyin ettikleri yere gelip, kapııcıbaşı ile esirler karaya çıkarıldıktan sonra, onların balık avlamak üzere, sandal ile gemiden ayrılmalarını fırsat bilerek ve bu esnada çıkan fırtınadan da faydalanarak, ayağından demiri çıkarıp, kaçmağa muvaffak olmuş idi (*ayn. esr.. var. 13 v.d.*). Oruç Reis evvelâ bir köye sığındı, oraya misafir oldu • sonra Antalya 'ya gelerek, devamlı olarak İskenderiye 'ye sefer yapan ve *Cazavât* 'm ifâdesi ile „on üç alabanda açar şeydi gemisi olan" Ali kapudan adında meşhur bir kalyon kaptanına müracaat ile, onun gemisinde iş buldu ve ikinci reis oldu. İskenderiye 'ye yaptıkları ilk seferde, başından geçenleri bir mektup ile, o sırada Midilli 'ye gitmek üzere olan bir gemi kaptanı vâsıtası ile, kardeşi Hızır a bildiren Oruç Reis şöhretinin etrafa yayılması ve gemicilikteki mahareti ve geçirdiği maceraların

Memlûk sultanına da duyurulması sebebi ile, Mısır devleti hizmetine alındı. O sırada sultan Kansu Gavrî Hindistan taraflarına bir donanma göndermek istemekte idi ve Oruç Reis 'i de ince donanma serdarlığı-ma getirmiş idi. Önceden Adana havalisindeki me'mûriyetine 40 parça kalyon için lâzım gelen kerestenin hazırlanmasını emretti ve bunların hazırlandığını öğrenince de, Oruç Reis 'i 16 gemilikinee donanmanın kumandanı kaptanı olmak üzere, Papas Körfezi (İskenderun) 'ne gönderdi. Ancak bunu haber alan kuvvetli bir Rodos donanması. Oruç Reis'i takip ile, ansızın bastırdı ve hepsinin baştan kara etmeleri ile, dağılmalarına sebep oldu. Böylece Oruç Reis tekrar Antalya 'ya gelmek zorunda kaldı. Kısmen kendi parası ile, kısmen de şehzade Korkut 'un yardımını ile, 18 oturaklı mükemmel bir gemi yaptırdı ¥0 bununla Rodos etrafında dolaşarak, bir hayli korsanlık yaptıktan, şövalyelere âit bir çok köy basıp, onlardan sayısız ganimet ile birlikte intikamını da aldıktan sonra, kendisine karşı amansız bir takip hareketine girişilmesi, hattâ bir limanda bastırılarak gemisinin zaptedilmesi üzerine, üçüncü defa Antaîya 'ya döndü. Bu esnada Şehzade Korkut tekrar Manisa sancak beyliğine gitmek üzere idi (mart 1511). Nedimi Piyâle Bey ile öteden beri münâsebeti olan Oruç Reis, bu defa onun vâsıtası ile, şehzade Korkut 'tan alâka ve müzâharet gördü ; şehzadenin izmir kadısına ve Piyâle Bey 'in de İzmir gümrükçüsüne yazdıkları mektuplar ile, 22 oturaklı bir gemi yaptırılarak, bütün levâzımâtına, ievendlerinin, zahire ve mühimmatlarının te'min edilmesi yolunda emirler aldı ve gerçekten üç buçuk ay zarfında, gerek Korkut 'un emri üzerine yapılan 24 oturaklı, gerek Piyâle Bey in

mektubu üzerine yapılan 23 oturaklı gemiler tamamlandı; Foça limanında teçhizatları ikmâl olundu. Bu vesile ile Oruç Reis de artık Manisa 'ya gelmiş bulunan şehzade Korkut nezdine gelerek, teşekkürlerini bildirdi. Onun duasını ve korsanlık yapmak üzere icazetini aldıktan sonra (*ayn. esr.*, var. 23), Foça'dan hareketle, İtalya sahillerine doğru yola çıktı. Evvelâ Polia kıyılarında iki Venedik gemisini basıp, 24.000 altın ile mal ve erzaklarını ganimet aldı. Sonra Agrıboz 'a yakın Terzi limanı denilen bir limanda üç Venedik gemisi ile, şiddetli bir savaş yaparak, 285 esir ve hesapsız ganimet malı almağa muvaffak oldu. Müteakiben Midilli 'ye geldi ve esaretinden beri görmediği kardeşleri Hızır ve İshak ile akrabalarına kavuştu.

Onun Midilli 'den ayrıîalı 33 sene geçtiğini tahmin suretiyle kaydeden *Cazavât* (var. 26 }, bu hususta aldanmış «İsa gerektir. Bir müddet kendi memleketinde oturan ve getirdiği ganimet mallarını akraba ve taallûkatı ile bütün yetim ve fakirlere dağıtan Oruç Reis, minnet ve şükranını ifâde etmek için, İzmir 'e doğru hareket etmek üzere iken, Sultan Selim 'in pâdişâh olduğunu ve Korkut 'un takip edildiğini ve onun firarını (1513) öğrendi. Gemisi air şehzade Korkut 'a âit olduğunu ileri sürerek, zaptetmeleri ihtimâline karşı ve kardeşlerinin tavsiyesi ile, kış ı İskenderiye 'de geçirmek üzere, Midilli 'den ayrıldı. Yolda eîs geçirdiği gemiler

ORUÇ REİS. 4» «

ile birlikte, İskenderiye 'ye geldi. Oruç Reis, evvelce İskenderiye körfezinde, düşman taarruzu neticesinde dağılan ve karaya vuran Mısır donanması meselesinden dolayı, Sultan Kansu Gavri 'ye karşı mahcubiyet

duymakta ve kendisine kalsa idi, bir daha buraya gelmeği düşünmeyecek idi ise de, neticede refiki Yahya Reis ile birlikte, dört cârîye ve dört köle ile bir takım hediye ve pîşkeşlerini sultana takdim etti ve ondan izzet ve ikram gördü ; sâdece uğradıkları felâketten sonra tekrar Mısır 'a dönmedikleri için, sultan küçük bir serzenişte bulundu; bununla beraber İskenderiye 'de kendilerinin ve adamlarının ikametleri ve esbâb-ı istirahatleri hususunda ilgililere gereken emirleri vermeği de ihmâl etmedi. O kışı (ISI3/IS,4) İskenderiye 'de geçirerek, sefer için hazırlıklarını ikmâl eden Oruç Reis, ilk baharda Yahya Reis ve diğer maiyeti ile birlikte, hareket etti ve evvelâ Kıbrıs üzerine varıp, burada 5 Venedik ticâret gemisi ele geçirdi; yükleri olan çuha, tüfek demiri v.b. gemiler ile zaptederek, Cerbe [b. bk.] adasına geldiler, bnrada gemileri tacirlere sattılar; ganimet malını aralarında paylaştılar. Bunlardan bâzı kıymetli hediyeleri Mısır sultanına da gönderdiği vakit, Kansu Gavrî — «Dünyada nîmet hakkın gözedür ve eyülük bilür adam var ise, oğlum Oruç kapudan vardır" — demiş idi (*ayrı. esr.*, var. 30). Oruç Reis artık Cerbe'yi kendisine bir merkez ve hareket üsufü yaptı, buradan tekrar denize açılarak, kısa zamanda S — 10 parça gemi daha zaptetti ve bu adaya getirerek, bunları da sattı. Bu sırada kardeşi Hızır (Barbaros Hayreddin) da Cerbe 'ye gelerek, kendilerine mülâki oldu ve Türkiye 'de Yavuz Sultan Selim 'in tahta geçmesini müteakip cereyan eden hâdiseleri anlattı. İki kardeş bu münâsebetle : — „Çünkü türk yerleri karışıktır, varur Tunus ocağına gideriz, anda bir kaç zaman eğleniriz" — kararını verdiler ve Oruç Reis 'in arkadaşı Yahya kapudanı da beraberlerine alarak, 3 gemi ile, Tunus 'a geldiler. Pîşkeş ve hediyelerini düzüp, Tunus beyi Bani

Hafş hanedanından Sultân Mülây Muhammed 'e sundular. Oruç Reis ve Hızır Reis kardeşlerin Tunus sultanına teklifleri, kendisinin adaletini ve iyi vasıflarını işiterek, bu ocağa gelmeleri sebebi ile,—„mâkul ise, bize bir yerceğiz gösteriniz, gaza ideium, ümmet-i Muhammed

dahi fakir fukara ganimet malı ile, müteneffî olsunlar" —mealinde idi ve elde edilecek ganâimden Tunus sultanına sekizde bir pen-eik ve* ellide bir de liman hakkı ödeyeceklerini bildirdiler»' Bu suretle— „vilâyetin mâmur olmasına eliminden geldiği kadar say ıderüz" ■—diyorlardı {*atjn. esr.*, var. 33 v.d.). Sultan bu -teklifi-büyük bir nsamnunhıkla kabul etmiş ve sahildeki Halk aî-Vâd kalesini onların emrine vermiş idi. O kışkı burada geçirdikten sonra, ilk baharda, üçü kendilerine, yâni Oruç Reis, Hızır Reis ve Yahya Reis 'e, ikisi de Tunus beyine âit olan 5 gemi ile, hareket ettiler ve evvelâ Sardunya adasına doğru yöneldiler. Burada Cenevizlilere âit bir korsan gemisi zaptederek, hamulesi olan buğday ile 150 esir aldılar ve bir gemiyi de donatarak, kendilerine ayakdaş yaptılar. Sonra büyük cesamette bir kalyona rastladılar; kemha, çuha yüklü olan bu gemiyi de ele geçirerek, ganimet mallarını Tunus 'a getirdiler ; sultana âit olan peoçik hissesini ona verdiler, geri kalanı paylaştılar; Buğdayın da yarısını, peksimetlik olarak, alıkoydular, diğer yarısını fıkarâya dağıttılar. İkinci seferi, bu defa Deli Mehmed Reis adlı diğer meşhur bir kaptan da beraberlerinde olarak, 4 gemi ile, İspanya taraflarına yaptılar ve ispanyol askeri yüklü bir gemiye rastlayıp, kanlı bir cenk yapıp, epeyce zayıat da verdikten sonra, galebe çaldılar. Bu savaşta Oruç Reis de hafif bir yara almış idi. Artık Oruç Reis 'in ve kardeşinin şöhreti bütün

garbî Akdeniz sahillerindeki memleketlere yayılmış bulunuyordu. Cenova 'ya doğru yeni bir deniz hareketi yapmak istedikleri hâlde, bir fırtına te'siri ile, Cezayir 'e yakın Bicâye (Bougie) kalesi civarında, Delikli-Taş denilen bir mevkie sığınmağa ve orada kalmağa mecbur oldular. Diğer taraftan kendilerini aramakta olan 10 parça korsan gemisi de yine fırtına sebebi ile, buldukları tarafa gelince, bir manevra ile, bunları denize çektiler ve iyi tertiplenmiş ve uygulanmış bir tabya neticesinde düşmanlarına galip geldiler ki, bu on gemiden birini de Oruç Reis zaptetmiş idi. Bu suretle gemilerin dördünü ele geçirmeğe ve altısını da kaçırmaya muvaffak olan Barbarosîar, tekrar Bicâye kalesinin yakınındaki eski yerlerine gelip, yattılar {*ayn. esr.*, var. 39 v. d.; Kâtib Çelebi, *ayn. esr.*, s. 26'da hâdiseyi küçük bir farkla kaydetmektedir). Bu esnada Oruç Reis, kardeşi Hızır Reis "in muhalefetine rağmen, 200 kadar adam ile, sahile çıkıp, kaçan 6 gemiyi kale altında sığındıkları yerden çıkarmağa teşebbüs etti ve gemilerde kimsenin bulunmadığını, Bicâye kalesindeki ispanyolların yanma gittiklerini sanarak, hücum kalkıştı. Fakat hem kaleden, hem de gemilerden atılan toplar îe, büyük zayıata uğradılar ve Oruç Reis de kolundan tehlikeli bir şekilde yaralandı. Oruç Reis İn bu kale civarlarına kadar sokulmasının ve hattâ kaleye karşı hüeûma geçmeği istemesinin, Bicâye beyi 'Abd af-Ra!jmân 'in kendisini ispanyollara karşı yardıma çağırması neticesinde vuku bulduğu düşünülebilirse de, bu husustaki türk kaynakları, kendisinin henüz bu sıra4 » REb.

da yerli berberî ümerâ ile ispanyolların arasındaki ihtilâflara doğrudan-doğruya müdâhale etmek niyeti ile,

bu hareketi yaptığı hakkında bir mütâiea kaydetmemektedirler. Oruç Reis "in yaralandığı ve arkadaşlarının büyük bir zayiata uğradığı haberi üzerine, derhâl Hızır Reis yetişmiş, vaziyeti lehlerine çevirmiş ve Oruç Reis 'i de gemiye alarak, tedâvîsine başlamış idi. Ancak Oruç Reis 'in ıztırâbı günden-güne artınca, hekimlerin tavsiyesi ile, kangren olmağa yüz tutan yaralı kolu kesildi ki, bu hâl kardeşi Hızır Reis 'i çok üzdü; onun tamamen iyi olmasına ve eski sıhhatli hâlini bulmasına kadar, merkezleri olan Tunus'ta yanından ayrıl» madı.

Ertesi baharda tekrar birlikte 8 gemi ile, deniz seferine çıkınca, evvelâ Flandr prensine âit 1 gemiye rastlayıp, içinde hind kumaşı bulunan birini zapta muvaffak oldular ve Deli Mehmed Reis ve Yahya Bey ile birlikte, bunu Tunus 'a gönderdiler,' kendileri de Minorka adasını 'yöngp_qý_n tenhâ bir yerinde demirlediler.

Bu

esnada bir çok esir ve ganimet aldılar; sonra iki kardeş Cenova taraflarına doğruldular. Yeniden 4 gemi ele geçirerek, Tunus 'a gönderdiler {aya. esr., var. 48 v. d.). Bu arada ispanya sahillerine giderek, Endülüs müslümanlarının acıklı hâline şâhid oldular ; yeni-yeni seferler yaparak, başkaca muvaffakiyetler sağladılar. Tekrar Midilli "ye uğradıkları ve akrabalarını ziyaret ettikleri oldu. Buradaki ikametleri sırasında. Oruç Reis artık deniz seferi yapmayıp, evlenerek, büyük kardeşi İshak ile birlikte, adada kalmağı aklından geçirdi ise de, sonradan bir takım düşünceler ile, bundan vazgeçti ve küçük kardeşi Hızır Reis (Barbaros Hayreddin) 'ten bir daha hiç ayrılmamak kararını verdi (ayn, esr., var. 55 v.d.). 9 ay sonra, Oruç Reis, kardeşi üe birlikte, Tunus 'a döndüğü zaman, yerliler ve Tunus beyi onları büyük bir

memnuniyetle karşılamışlardı. Yeni aldıkları ganimetlerden ve gemilerden Tunus beyinin pençik hissesini ve Uman hakkını fazlası ile ödedikleri gibi, Osmanlı pâdişâhı Sultan Selim 'e ve devlet erkânına da bir çok kıymetli hediyeleri, meşhur denizci Kemâl Reis in hemşîre-zâdesi Muhiddin Reis idaresinde, 6 gemi ile istanbul 'a gönderdiler ki, bu hareket hükümet merkezinde büyük bir memnunluğa sebep oldu (*ayn. esr.*, var. 63 v.d.). *Cazavâi*'in naklettiğine göre, Yavuz Sultan Selim İn (her hâlde şark seferinden döndüğü sırada, 1516 'da idi) bunlara mukabelesi de dikkate değer bir ehemmiyet w değerde olmuş, bizzat huzuruna kabul ettiği Muhiddin Reis'e. Oruç Reis ve kardeşine verilmek üzere, iki elmas kabzalı kılıç, iki sorguç ve iki hil'at-i fâhire il« iki firkate hçdiye etmiş, — «Kılıçların bjrıp Oruç İ8İŞra ve birin Hayreddin lalam kuşansınlar, gaza eylesiti-ler" — demi; idi (tafsilât ve Barbaros kardeşlere gönderilen nâme-i hümâyûn için bk. *at/n. esr.*, var. 65 v.d.). Tunus 'tan 15 gemi ile tekrar sefere çıkan Oruç Reis ve kardeşi, Bieâye kalesi üzerine giderken, yolda bâzı gemileri eline geçirip, bir çok Endülüs müslümanlarını kurtarmağa muvaffak oldular ve bunları Deli Mehmed Reis ile Tunus 'a gönderdiler. Sonra yolları üzerinde bulunan Cicelli { Djidjelli) kalesini kolaylıkla zapt, muhafızları olan 100 kadar is-panyolu esir ederek, içerisine 50 nefer cenkçi ve limana da üç parça gemi koydular. Oruç Reis "in ve kardeşinin şan ve şöhretleri bütün Akdeniz memleketlerine yayılmış ve her tarafta korku ve dehşet yaratmış idi. Hattâ kendilerine yer göstermiş olan Tunus 'taki Bani Hafş hükümetini dahi endîşeye düşürmüş, bunlardan kurtulmak çârelerini aramağa sevk etmiş idi. Bunu anlayan Oruç Reis, Tunus

'ta rahatça oturabilmek için, Bani Hafş hanedanını ortadan kaldırmak lâzım geldiğini düşünmüş, fakat bu takdirde islâmın bir kolu kırılmış olacağı cihetle, Tunus 'u elde etmekten ise, daha ötede ispanyol ve Cenevizliler tarafından istilâ ve iz'âe edilen yerleri zaptetmek lüzumunu hissetmiş, böylece, magrib Afrikası 'nm fethine ve buralarda türk-islâm hâkimiyetini te'sise girişmiş idi. Oruç Reis ve kardeşi Hızır Reis, it gemi ile, Bieâye kalesine gelip, karaya top ve cenkçi çıkararak, üç gün şiddetli muharebe yaptılar ; düşmanın çokluğu ve şiddetli mukavemeti dolayısı ile, bâzıları bu harpten Vazgeçilerek, çekilmek fikrinde bulundular ise de. Oruç Gâ-zî: — „Ben burada bir kolumu bıraktım; birini daha değil, kellemi de bırakırım. Ölümden korkan, canına acıyan var ise, çekilsin gitsin; bana sıdk ile yoldaş olanlar korkup kaçmazlar" — cevabını verdi ve bu kahramanca hitap gazilerin hamiyet ve şecaatlerini bir kat daha tahrik ederek, kale dördüncü günü zaptı oldu. Maktullerden başka, 500 kadar nefer esir alınmış idi (krş. Mehmed Şûkrî, *Esför-ı bahriyen osmâniye*, 8.364; Kâtib Çelebî, *ayn. esr.*, a. 28). Kâtib Çelebî bu esnada imdada gelen 20.000 kadar arap askerine kale malının yağma ettirildiğini söyler ise de, *Cazavât* (var. 72), haklı olarak, bunların etrafında „evlâd-ı urban" bulunduğunu, kalenin fethini işitince, gelip, tabî olduklarını bildirmektedir. Ancak güçlükler Bieâye kalesinin ikinci hisarınının zaptına teşebbüs edildiği zaman görüldü. Daha sarp ve müs-tahkem olan bu kısmın alınması için bu defa kendilerine yardım eden «urban" kuvvetleri il*, birlikte gaziler cansiperane çalıştılar ve 39 gün miHtiBâçfi'yM» M»yf dövdüler «e de, si4»

ORUÇ REİS,,. 4*î

detli mukavemet ve barutun tükenmesi sebebi ile, başarı sağlayamadılar; barut istemek üzere, Tunus beyine gönderdikleri tekne de boş dönünce ve sultanın yardım arzusunda bulunmadığı öğrenilince, bilhassa o sırada, büyük bir düşman donanmasının yardımıma geldiği görülünce, Oruç Reis ve arkadaşları bundan ye'se düştüler. Gemilerini bıraktıkları çayın sularının, mevsim icâbı olarak, çekilmesi ve bunların denize indirilmelerinin de mümkün olmaması sebebi ile, çaresiz gemilere ateş verdiler ve karadan Cicelli 'ye kadar olan 60 millik mesafeyi aldıkları esirler ile birlikte kat'ederek, Oruç Reis ve kardeşi orada bulunan 34 oturak kadırgalarına kavuştular. Hızır Reis yeni bir sefere çıktığı hâlde, Oruç Reis Cicelli 'de kaldı ve buradan kabilelerin ahvâli ve berberi ümerâsı arasındaki münâsebetlere karşı ilgi gösterdi. Bu sıralarda bu memleket Bani 'l-'Abbâs 'in sultanı olan ve ispanyol müellifince Labes sultanı denilen 'Abd ai-'Aziz ile Kuko Ahmed b. al-Kâzı gibi, iki berberi emîri arasında münâkaşa ve ihtilâf mevzuu idi. Oruç Reis, bunlardan birincisini, 'Abd al-'Aziz tarafını, tuttu ve onun rakibinden kurtulmasına yardım etti. Bu suretle kendisine kıymetli bir yardımcı bulmuş oluyordu. Nitekim müteakiben yapılan Cezayir 'in zapt ve işgalinde bunun büyük te'- ., siri görüldü. Gerçekten Cezayir halkı şeyhleri (Salim al-Tümi) ile birlikte Barbaroşların üstün başarılarını ve zaferlerini görerek, Oruç Reis 'e müracaatla, Cezayir hisarı karşısındaki ada üzerinde bulunan kaleyi (Penon d'Alger, *Gazavâi* 'ta „Cezâyir 'in yalısında bir cezire palanga burççağız göbekli burç dimekle mâruftur" şeklinde geçmektedir, var. 80) ve bu suretle ele geçirilen Cezayir'i de devamlı baskı altında tutan ispanyollardan kurtarmalarını rica etmekte idiler, Bu sebeple Hızır Reis yeni zaferlerinden

kazandığı ganimetleri, Kurd-oğlu Muslihiddin Reis ile, Sinop 'a gönderdikten sonra, kendisi Cicelli 'de Oruç Reis 'e mülâki olunca, Akdeniz 'deki genel durumu beraberce gözden geçirdiler ve magrib Afrikası 'mn ispanyollar elinden kurtarılması çâresini müzâkere ettiler. Cezayir halkının bu istimdadı kendilerine böyle bir vesile vermiş oluyordu. Verilen karara göre ve Hızır Reis 'in gaziler arasından 500 kişilik bir gönüllü birliği teşkil etmesinden sonra (*Gazavât*, var. 89), Oruç Reis, Cicelli 'ye kardeşini bırakarak, kendisi bu kuvvetlerin bir kısmı ile karadan Cezayir 'e doğru yollandı. Denizden de 18 çektir! ve 3 barku ile diğer yardımcı birliklerini ve mühimmatını şevketti. Cezayir 'e geldiği zaman (1516), arsp reislerinden Şayh Salim b, Sami'yi, kendi kabîlegi bftlkı il«*, febre yer»*

leşmig ve liman medhaine hâkim olan ada üzerindeki (Penon d 'Alger) ispanyol kalesi ile, uğraşmakta buldu. Fakat arapların elinde kâfi derecede top ve ateşli silâhlar yok idi. Bu bakımdan Oruç Reis 'in Cezayir 'e gelmesi ve ispanyollar île mücâdeleye başlaması çabucak te'şirini gösterdi; onların şehir ile ilgileri ve irtibatları kesildi, kendi müstahkem ada kaleleri ile iktifaya mecbur kaldılar. Oruç Reis'in Cezayir -e gelişim ve ilk vak'aları anlatan, aynı zamanda ispanyolların elindeki kaleyi zapt için ayrı bir yardım kuvveti isteyen Cicelli 'deki kardeşi Hızır Reis 'e hitaben yazdığı mektupta: — „Belde elimizdedir ve ehî-i belde ve şeyhler ve Murâbitlarm gelip bi'at..." ettiklerini bildirmesi { *Gazavât*, var, 83), her hâlde Kâtib Çelebi 'ye, bu münâsebetle onun „bir muayyen hâkimi olmamakla, şehre girip, temekkün etti" hükmünü verdirmiş olmalıdır (*agn. esr.*, s. »8). Gerçi, bu sırada, İspanya kiralı Ferdinand Katolik ölmüş ve diğer yerlerde olduğu

gibi, bu Cezayir ada kalesindeki ispanyollar arasında da ihtilâflar belirmiş ise de, Oruç Reis 'in takviye birliklerine ve mühimmata ihtiyâcı var idi ve orta Magrib 'de türk hâkimiyetini kurmak ve tahkim etmek hususundaki düşüncelerinin gerçekleşmesi evvel emirde buna bağlı idi. Bu talebi öğrenen Hızır Reis derhâl gemilerdeki mürettebattan 280 yoldaşı ayırarak, karadan Cezayir deki Oruç Reis 'e gönderdi (Fevzi Kurtoğ-ıu, *Türklerin deniz muharebeleri*, 1932, s. 213). Kendisi de Tunus 'a gitti ve orada Midilli 'den gelen büyük kardeşleri İshak Bey 'i buldu ki, kendisinin Barbaros kardeşlerin kahramanlıklarını duyan Yavuz Sultan Selim 'in bir hediye-i şâhâne olarak, tersâne-i âmireden iki büyük kadırga ve Midilli 'den bir gemi ile gönderildiği de rivayet edilir (Mehmed Şükrî, *agn, esr.*, s. 365). Çok geçmeden, kardeşlerini beraberinde Midilli 'ye götürmek üzere gelmiş bulunan, fakat sonradan fikrini değiştirerek onlar ile birlikte burada kalmağa karar veren İshak Bey Cezayir 'e, kardeşi Oruç Reis 'in yanına gitti. Oruç Reis, Cezayir e yerleşir-yerleşmez, elindeki toplar ile, Penon d'Alger 'i bombardımana, diğer yandan, o zamana kadar harap bir hâlde bulunan Cezayir kalesini tamire başladı. Oruç Reis gibi ünlü bir türk korsanının Cezayir 'de yerleşmesi ve deniz üss-leri olan Ada-Kale 'yi, de tehdiye başlaması ispanyolları telâşa düşürmüş, kendisinden yardımcı kuvvetler talep edilen Toledo kardinali F. Ximenes 'i Oruç Reis 'e karşı harekete geçirmiş idi. Cezayir'i türklerden zaptetmek üzere tertip ettikleri sefere Don Diego de Vera kumandan tâyin edildi ve 40 kadırga ve 140 parça gemiden müteşekkil bir dananma,. 15.000 kişilik

4H ORUÇ REİS.

bîr kuvvet ile, Oruç Reis ikerise gönderildi (eylül 1516). Bu sefer! kuvvet, Cezayir 'e gelerek, karaya asker çıkardı ve kaleyi muhasaraya, toplar ile dövmeğe başladı. Kendilerine bir kısım arap kabileleri de yardım ediyorlardı. Fakat Oruç Rei», evveli bunları perişan ederek, bir çok eşyalarını ve develerini ele geçirmiş, sonra da Cezayir kalesinde açılau gedikleri tamir ile meşgul olmuş idi. İspanyol fedaîlerinin bir aralık esasen bir ax harap ulan kale bessd'e-rine kadar sıkarak, bandıralarını diktikleri görülmüş ise de. Oruç Reis 'ia bizzat bu mevkie koşarak, te'sirü tedbirler alması ve şiddetli bir müdâfaaya başlaması üzerine, ispanyollar geri çekilmeğe meebûr kaldılar ve kendilerini takip eden türklerin elinden aneak pek ası kurtularak, gemilere caa atabildiler. Bu hüeûm onlara 1.\$00 maktul ve bir hayli esire mâl olmuş idi (3° eylül, *ayn. esr.*, *gösi. yer.*). Oruç Reis bu mu-zafferiyeti kardeşi Hışır Rei» 'e bildirdiği mektubunda, Cieelii eivârmda bulunan ve ispanyollar ile müttefik olan arap şeyhini te'dip etme-siai de istemiştir ki, o da bu isteği yerine getirmiş [bk. mad. BARBAROS HAYREDDİN \ sor». ra da gemileri ve kuvvetleri ile birlikte, Ceîâ-yir 'e gelerek. Oruç Reis 'e mülâki olmuş idi. Bu esnada vaziyeti şüpheli gören ve kesâ ispanyollar ile müşterek hareket ettiği anlaşılaraq, Cezayir'in 90 mü garbındaki Tenes kalesini onlara zaptettiren arap emîriııe ve bu kaleyi ellerine geçiren ispanyollara karşı Oruç Reis 'ten yardım talep edilmekte idi ki, o da, buraya Hıîır Reis 'i gönderdi. Evvelâ buraya yakın Medea ve Mîîia mevkileri, sonra da Tenes kalesi Barbaros kardeşlerin eline geçmiş oldu. Bundan soura Oruç Reis, kardeşi ile birlikte, Cezayir ve havâlisinde bin nizamlar te'sisiise girişti. Evvelâ Tunus 'tan Tenes 'e kadar ola» geniş

sahada idare ve âsâyîş işleriHİ yoluna koymak maksadı ile, aralarında iş ve vazife bolümü yaptılar. Bu ülkenin fark tarafı zâten düşman taarruzundan masun idi. Bo kısımdaki kalelerin ve bölgenin idaresini Hızır Reis, merkezi Cezayir olmak ösere, garp kısmının idaresini de Oruç Reis deruhte etti. Bütün memleketi iyi idare edebilmek için, evvelâ nüfus ve arâîi tahririne ihtiyaç var idi. Artık sâdece bir korsan gibi hareket edemeyeceklerini hesap* layan Barbaros kardeşler, gelirlerinin ne olacağı, ne kadar asker besleyebileceklerini tanı bir katiyetle bilmek maks*dı ile, nüfûs, arazi ve hâsılatı yağdırdılar; ellerindeki askerî kuvvetlere de bir nizâm verdiler. Ancak Oruç Bey *in Ce* zâyir 'de yerleşmesi ve kuvvet peyda etmesi ispanyolları olduğu gibi, civardaki bir kısım arap hükümdarlarım da endîşeye düşürmüştü. O «ır^lfrdf TÖBOŞ ve fm * {an soarf şimilî Afrika I 'aıu en büyük şehri olan Tilimsân (yahut Tiem- | san, frns. Tlemeen) ile eivârlan Bani Zayyâ» sülâlesine mensup hükümdarlar idaresinde idi. İspanyollar Tilimsân in iskelesi olan Oran liman ve kalesini zaptettikten başka, Tilimsân hükümdarını da adetâ himayelerine almış bulunuyorlardı. Telmesaa hâkimi Abû Hammû, O-ruç Bey 'i Cezayir 'de» tard için, ispanyollar ile ittifak edince ve bu haber halk arasında duyulunca, hıristiyan'ar ile ittifak aleyhinde bulunsalar hükümdarlarına karşı bu sebepten variyet aldıkları gibi, Oruç Bey 'e de müracaat etmişler ve müdâhalesini istemişlerdi. Bu nürE-c«*»»,Ofuç. Bey 'iu tasavvurlarım ve buralardaki hâkimiyetini genişletmek hususundaki emellerini gerçekîeştİBMege vâsıta olmak bakımından, iyi bir vesile idi. Bu sebeple kardeşi Hızır Reis "i Cegâyir 'e bıraktı; kendisi büyük kardeşi Sghak

Bey ile garba doğru sefere çıktı ve Tilimsân üzerine yürüdü. Evvelâ yol üzerindeki Bani Raşid kalesini { rCal'at al-Kjla') zapt ile, buraya kardeşi İshak kumandasında bîr kısım kuvvetlerini bıraktı; sonra Arbal civarında Abû Hammû ordusunu perişan ederek ve Tilimsân ileri gelenleri ile halkın da muzaheret ve itaatini kazanmış olarak, şehre girdi. Tilimsân hâkimi Oran ' & kaçtı ve ispanyollara sığındı. Oruç Bey 'in bu şehri, Bani Zayyân (Abû Zayyân) *dan saltanat mâddeîsi olan ve Abû Hammû 'nun kardeşleri bulunan müddeîler adına değil de, kendi nîşm ve hesabına zaptetmesi ve kaleyi tahkim ederek, burada hâkimiyetini kuvvetlendirmeye çalışması yerliler arasında hoşnutsuzluğa sebep oldu. Diğer yandan bu mülteci Tilimsân hâkiminin ispanyollar ile daha sıkı işi birliğine yol açtı ki, Oruç Bey hem civardaki kabileleri itaati altına alarak, hem de Fas sultam ile ispanyollara karşı müşterek bir anlaşma yapmak teşebbüsünde bulunmakla, buna karşı tedbirlere baş-vuruyor, aynı zamanda, Cezayir'deki kardeşi Hızır Reis 'ten yardımcı kuvvet istiyordu. Filhakika Hızır Reis ona derhâl 600 yoldaş seçip, s.000 arap atlısı terfîk etmiş ve kethüdası • İskender ile birlikte, Oruç Reis 'in yardımına göndermiş idi. Bunlar kısmen Kai'at al-Çilâ* denilen Bani Raşid kalesinde ve Oran'dan ge-îeek taarruzlara karşı İshak Bey 'in yanında yerleştiler. Nihayet müzâkereler ve hazırlıklardan sonra, Tilimsân'»türklerden ve Oruç Reis 'ten istirdat etmek ve eski hükümdarını tahta geçirmek gayesi ile tertip edilen sefer 1518 senesi kânun II. ayında başladı. Don Martin d© Argote kumandasındaki ispanyol ordusu, yerli arap kuvvetleri ile de takviye edilmiş olarak, Kal'at aMfjlâ' 'ı muhasara etti. Burada değişik safhalar arşede» kanlı savaşlardan sonra, kale

«pfeftt etti; |sh«k B«y re dijer \$âz?Ief ç«rpîş*-

ORUÇ REİS — OSMAN. 4⁵

rak, şehid düştüler. Müteakiben Marki de Coroares, Oran umûmî valisi sıfatı ile ve büyük bir kuvvet ile geiip, îiiiatsan "i muhasaraya başladı. Oruç Bey iuath bir savunma yaptı. Şehir ahâlisi artık tamamen eski hükümdarlarına teveccüh etmişlerdi. Bana rağmen, o burada 6 ay şiddetli muhasaraya dayandı. Bu esnada bir defasında bir hurâe hareketi yapıp, 700 düşman katline ve 100 esir alıp, tekrar kaleye çekilmeğe muvaffak olmuş idi. Fakat mütemadiyen yardımcı kuvvet alan ispanyollar, iç-kalede çok mahdut yoldaşları ile ve binbir mahrumiyet içinde, kendilerini ve aynı zamanda tûfk şerefim ve sancağım müdâfaa eden Oruç Bey'e karşı baskılarını arttırdılar. Oruç Reis Tilimsan halkının da türlü ihanetlerine maruz kalıyordu: bir defa bayram namazını iç-kaîe camiinde kılmak ve Oruç Bey 'in zaferine duâ etmek bahanesi ile, kendisinden müsâade aîan şehir halkı, gizlice getirdikleri kılıçları ile, türkler üzerine hücum ettilerse de, Onıç Bey ve türk gazileri tarafından imha olundular. Artık ne cephanesi, ne de yiyeceği kalan Oruç Bey, nihayet 30—40 kişilik maiyeti ile, daha fazla barınamayaeaf 1 bu kaleden gece sabaha karşı çıkarak, kahramanca bir cesaret ile, muhasaradan bir gedik açıp, ispanyol hatlarını aşmağa muvaffak oldu; fakat farkına varınca, ispanyollar yolunu kesmek üzere, hareket ettiler. Seydt Mûsâ gâviyesi ile Salado ırmağı arasına vardığı saman, Gareia de Tineo kumandasındaki ispanyol kıt 'ası ile karşılaştılar. Buradaki son ve ümitsiz bir savaşta, bütün arkadaşlarından sonra, kendisi de kahramanca şehid düştü (tJîS son tsahs11 }. Onıç Bey'in Cezayir'de türk hâkimiyetinin temellerini atması bir başlangıç oldu ve

kardeşi Barbaros Hayreddin tarafından bu eser tamamlandı.

Türklerin bu kıt'eya gelişi, hıristiyanların ve bilhassa ispanyolların Gerilemelerini durdurmuş, bir bakımdan Afrika 'da islâmiyeti kurtarmış idi. Usun bir karışıklık ve anarşi neticesinde zayıflayıp, parçalara bölünen küçük berberi devletlerinin enkazı «serine, türkler bütün orta Magrib *i kaplayan bir müslüman siyâsi birliği kurmuşlardı ve Oruç Reis bu hareketin öncüsü olmuş, kahramanlığı ile birlikte, mevcut anarşi hâlinden istifâde edecek derecede siyâsî bir anlayıp göstermiştir ki, Barbarosları Midilli 'li romlar olarak görmek isteyen ve bunların denizcilik muvaffakiyetlerini türkîerden ziyâde ramlara mâl eden görüş (rasl. krş. Fernand Braisdei, *La Atiditerranee et is Monde mediter-ranien â l 'epoque de Philippe II.*, Paris, 1949, s. 83, tol, 114 v.b.), şüphesiz ki, itibâr edilmeğe değmez, öldüğü vakit ancak 44 yaşında olan Oruç Reis orta boyla, kuvvetli, yorulmaz v» pek eengâver İdi. Sakalı kırmı _____ şı ve teni wm«r

idi. Askerleri, yoldaşları onu çok sever, ona tam bir itaat gösterir ve kendisinden korkarlardı. Bunlar ona büyük tasavvurlarını gerçekleştirmek hususunda bir teşebbüs imkânı sağladılar ki, bunun ikmâli kardeşi Hızır Reis 'e, Barbaros Hayreddin Paşa 'ya kalmıştır [bk. mad. BARBAROS HAYREDDİN].

Bibliyograf ga: Metinde zikredilenlerden başka bk. Sander Rang ve F. Deniz, *Fondation de la Regence de Alger, histoire des Barberouges, Ckroniaue du XVI' siecie* (Paris, 1837 ; *Gazavût-ı Hayreddin Paşa 'mn tercümesidir*); Haedo, *Topografia e historia general de Argel* (Valladolid, 1612, Berbrug-ger ve Monnereau *nun frns. tre. için bk. *RAfr.*, XIV, XV); Haedo, *Epitome de los reyes*

d» Argel (frns. trc. H. de Grammond, *RAfr.*. XXIV, XXV); Watbled, *Etablism-ment de la domination turque en Atgerie* {*RAfr.*. XVII); Lopez Gomara, *Chronique des Barberousses* (*Memorial historico espa-Hol*, Madrid, 1854, VI); E. Mercier, *Hist.de l'Afrigue septentr.* (Paris, 1888—1891), II, 436 v.d.} III, 15 v.d. ; Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi* (nşr. TTK), Ankara, 1949, II, tür. yer.; AH Rıza Seyfî, *Barbaros Hayreddin* (İstanbul, 1328),tür. yer.; bk. bir de mad. BARBAROS HAYREDDİN PAŞA ve CEZAYİR, bibliyografya. {M. TAYYÎB GÖKBİLGİN.}